

Despre Țara Almăjului

Prof.dr.ing. Alimpie Ignea

Autoprezentare

Dați-mi voie să mă prezint în calitate de almăjan; se pare că pe linie bărbătească, familia s-a stabilit la Bozovici, undeva în jur de 1800; unul dintre stră-străbunici a fost *stegar* (un fel de subofițer), în războiul cu *Praisul* și decorat de împărat, apoi, deoarece

Bozovici, prin 1910

cunoștea germana și maghiara – notar, dar deoarece nu avea studii, l-au făcut primar la Bozovici; a mărit hotarul Bozoviciului de la *Gura Izvorului* la *Gura Golâmbului*, prin cumpărarea unei părți din *Zăbăl* de la STEG.

Unul dintre cei șase copii ai săi, străbunicul meu, a fost considerat, în perioada interbelică ca și țaran mijlocăș, pentru ca bunicul meu să avanseze în categoria chiaburilor, până la desființarea chiaburimii ca și clasă socială. Pe parte *muierească*, o stră-

străbunică, din neamul *Adămeșcilor*, era neam cu un fel de *hoț*, care a ridicat o cruce pentru iertarea păcatelor, undeva înainte de podul *Tăriei*; o străbunică era nepoata generalului-maior austriac *Johann Jovesko*, iar mama provenea din familia descendentă *agăi Ciosa-Ogaș*, comandant militar turc în jur de 1780, se pare că era aromân de origine albaneză care a adus în Almăj mai multe familii de aromâni ca Murgu, Doda etc. Bunicul

Conducerea primăriei Bozovici

ei, *Ciosa-Ogaș-Casirul*, a făcut parte din Comitetul dirigent al Marii Uniri din 1918 de la Bozovici. Tot din linia maternă, prin *Mărconi* (poreclă de sat) – o familie extrem de numeroasă prin 1900, cu 11 copii ajunși la bătrânețe, majoritatea, la peste 70 de ani - sunt rudă, după cum îmi place să glumesc, cu aproape jumătate de sat (cu 1000 de numere!).

Ca formație sunt inginer, ca mulți alți foști și actuali almăjeni; un inginer este astfel format încât, pentru rezolvarea unei probleme, trebuie să facă inițial o schiță, evident bazată pe amintiri din cunoștințele asimilate, cu

justificări de natură tehnică și mai puțin cu afirmații justificate pe bază de citate!

Pe cale de consecință, în cadrul acestei schițe, vă rog să-mi fie iertate unele afirmații de natură etimologică, istorică sau de altă natură, poate hazardate și vă rog să admiteți buna credință a celor relatate, bazată pe amintiri, lecturi nesistematizate, păreri auzite de la alții, care mi s-au părut pertinente și plauzibile; evident că mă simt vinovat în ceea ce privește discernământul, puterea de penetrare și înțelegere a informațiilor deținute, precum și în ceea ce privește posibilitățile personale de analiză și sinteză.

Puțină etimologie

Etimologia Almăjului din maghiarul “măr”, deși în Craina există slavul *Iablanița*, sau de origine slavă – cu semnificația de “Țara dealurilor”, mi se pare incorectă; în limbile germanice există “alm” cu sensul de pășune alpină, izlaz. După părerea mea, zona de jos a Almăjului, lunca *Nergăniului*, a fost mai curând o mlaștină, respectiv, o zonă

inundabilă, justificată prin toponime ca *Moceriș* (Mocherus – lat. mlaștină și locul unde se punea cânepa la murat), *Șirimoșnic* sau *Muscală*, inclusiv *Șporn*-ul de pe malul Minișului de lângă cazarma de la Bozovici (în germană *șporn* – dig); mai mult, în materialele publicate de Moise Groza, apar documente referitoare la canalizarea pârâului *Lăpușnic*, mare generator de inundații. În concluzie, odinioară, zona era locuită în munți și nu în vetrele actuale. Pe de altă parte, ceea ce impresionează sunt munții, și nu colinele!

Afirmația că majoritatea denumirilor din Almăj sunt de origine slavă o pot considera ca adevărată în măsura în care se admite că acestea, de regulă, sunt calcuri. Nu cred că pot fi contestate unele denumiri latine, ca: Mocherus – *Moceriș*, Castellum – *Costol*, Reunescio – *Răuneșce* (singurul loc din Almăj pe care îl cunosc unde se reunesc 5 drumuri!), dar și Callis Extirbimus – *Calea Șcirbimii* (drum realizat prin “extragerea” copacilor, deși noțiunea de cale nu există în Almăj decât în două toponime – La Bozovici și Lăpușnicu Mare – *Calea mare*), Lichidus – *Lighigie*, Coram (în față) – *Coranie* etc.

Ca exemple de calcuri, cred că reprezentative sunt “*Zăgrage* – Za Gradeț”, adică după cetate - “*Craieșce*”, “*Zăbăl* – Za Belii (Stanki)”, adică după stâncile albe - *Stănuri*, dar și multe alte toponime cu același caracter.

Păstrarea unor cuvinte arhaice din latină ca “*liorfa* – larva= mască,” purtată de *Ziua Cornilor* (cei care poartă coarne – adică nebuni!), dar și *convei*, *mai*, *pârlău*, *păcurar* sau *Gia-Somogia* – “Dea Samos Dea”, nume care apare într-un bocet celebru și multe altele, sunt o dovadă a continuității romane pe aceste meleaguri.

Urmele lăsate de carele ce trec peste un pământ moale dau naștere unor *șepășuri*, iar în cazul ploilor, pe acestea, unor pârâiașe numite “*bighiuri*”, de la care este doar un pas până la cele 6 izbucuri existente în zonă, numite *bigăre* (substantiv comun, Bozoviciul având vreo 4!), dar bănuiesc că și *Begheiul* are aceeași origine (există și în Craina și pe clisură același termen)!

Dacă nu am avut la îndemână cuvinte pe care să le moștenim sau să le luăm din altă limbă, le-am inventat! Probabil suntem singurii care avem termenul de *moștarie*!

Referitor la toponimia localităților, mie mi se pare verosimilă părerea că denumirea de *Bănia* provine din maghiară (furnal de fier), localitate unde s-au găsit urmele unui furnal din epoca fierului; întrucât în zonă nu există apă în permanență, cei care făceau prelucrarea fierului – *rudarii* – au fost nevoiți să se așeze dincolo de un deal, acolo unde era o apă cu debitul aproape constant, *Rudărica*. O altă remarcă se referă la localitatea *Jidovini* (jidov = uriaș în slavă), în apropierea căreia se găsește *Șanțul Uriașilor* – un canal făcut de uriași ca să devieze izvorul *Tăriei* spre *Poneasca* pentru a-i pedepsi pe locuitorii din *Tăria*; în zona Bozovici există o serie de legende referitoare la uriași, ori istoriografia maghiară consemnează că la strămutarea satului cu 12 case la

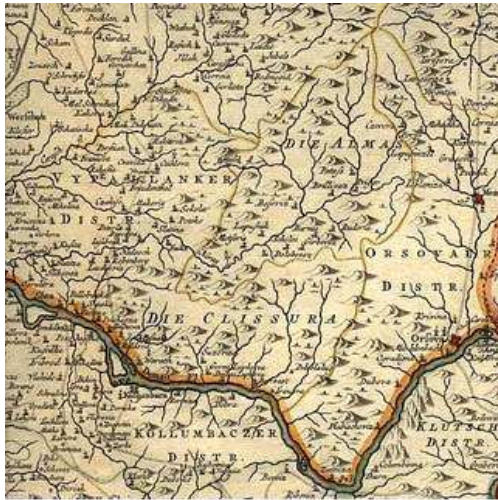
Almajul vazut de Google

Bozovici, s-au făcut niște săpături în curtea bisericii de acolo și au fost descoperite câteva schelete de peste 2 m lungime!

Localizare și infrastructură

Revenind la Țara Almăjului - îmi place să folosesc acet termen atesatat istoric, întrucât este una dintre cele “8 țări” din România (după unii autori) - imaginați-vă o “*carliță*” orientată est-vest, lungă de vreo 30 km și lată de cel mult 10 km, mărginită de munții care, pentru copii

și mai înainte, și pentru *muieri*, păreau impenetrabili. În afara creștelor munților

Prima harta austriaca

Semenicului, Almăjului, Aninei și Locvei, doar în zilele senine se zăresc munții Cornerevei (Țarcului și Cernei) și evident, care nășteau întrebarea: oare ce există în spatele acestor munți?

Ca și copil, nu muntele era cel care ne speria, ci pădurea seculară nesfârșită, frică imprimată de părinții noștri pentru un motiv foarte simplu! Nu era frica de *joavine*, ci de “rătăcire” întrucât pădurea se reproduce în formă identică la fiecare pas – evident, pentru unul neavizat – noțiunea de “rătăcire” folosită odinioară la propriu, iar acum deosebit de actuală la figurat! Dorința de aventură însă, a condus de multe ori la neascultare și de aici, la evadarea din zonă!

Țara Almăjului (Valea, depresiunea Almăjului sau Bozovici), nu se prea învecinează direct cu nimeni din cauza pădurilor nesfârșite, poate cu excepția celor de la Borloveni/Brezova – cu Craina. Este aparținătoare de Banatul Severinului, distinctă de Craina și cu atât mai mult de gugulani și cărășeni, cunoscută în ultima vreme mai mult ca

Harta actuala a Almajului

“polul frigului din România” datorită fenomenului de inversiune termică (acolo nu bat vânturi și doamne ferește de o industrie poluantă!), spre deosebire de vecinii noștri de la Oravița sau Valea Boșneagului, unde există fenomenul de foen. Țara Almăjului este situată în sudul Banatului, la 40 km de calea ferată (Iablanița, ca să nu vorbim de pitoreasca cale ferată de la Anina - 33 km), sau 50 km (Oravița), sau 65 km – de gări mai serioase ca Reșița sau Băile Herculane, respectiv, 25 km față de Dunăre, distanța minimă de la Șopotul vechi peste valea *Oreaviței*. Se pare că în zonă a fost un drum strategic roman, construit pe partea solidă, nemlăștinoasă și plină de vegetație a Nergăniului; pe traseu, romanii au făcut un castru, o vila rustică și oare mai ce relicve, încă nedescoperite?

Drumuri romane

În Almăj, tradițional, sunt foarte puține drumuri de creastă și de coastă și multe drumuri de vale, chiar pe albia unor pârâuri care doar pentru câteva ore, excepțional câteva zile, puteau avea debite importante. Ori eternitatea s-a născut la sat, spunea un filozof, așa că puțină așteptare până la retragerea apelor, nu avea importanță!

În evul mediu, configurația infrastructurii din zonă era legată de importanța comunicației cu localitățile de interes; din Almăj, se putea ieși spre Orșova - pe un drum pe valea Rudăriei, spre

Megia - pe un drum ce trecea peste *Brăcelcova*, pe lângă Putna și ajungeai la Lăpușnicel și apoi la Iablanița. Dacă doreai să ajungi la Caransebeș, o luai prin Borloveniul vechi ca să ajungi în Craina și de la intrarea pe *cheile Globului*, era un drum care te ducea spre *Megica*, apoi Teregova.

Pentru Oravița, erau mai multe drumuri: de exemplu, cei din est, treceau prin Bozovici, o luau spre Tăria, unde și acum se mai văd serpentinele *drumului Orăviții*, drum ce se continua spre *Craieșce*, apoi *Poneasca* de unde, mergând pe *drumul Pemilor*, ajungeai la Brădet, de unde puteai coborî fără probleme către *pusta Carașului*. Cei din vest, aveau un drum pe la Lăpușnic, *valea Scocului*, apoi Ciclova și în final, la Oravița.

Mutarea regimentului de graniță (desființat), la Biserica Albă, a condus la reconsiderarea parțială a drumului roman, astfel încât almăjenii înrolați erau obligați să meargă până la *Buceaua*, apoi să urce în munții Locvei pe drumul de creastă cu *floaștăr* construit de Maria Tereza, după care să coboare din nou pe valea Nergăniului, pentru a ajunge la destinație. Se spune că un grup de tineri care mergeau la regiment la începutul primului război mondial, s-au întâlnit în zona *Buceaua* cu o *roată de foc* care le-ar fi zis că nici unul nu se mai întoarce acasă și așa ar fi fost.

Modernizarea infrastructurii din zonă o fac austriecii (dar lucrul efectiv, realizarea, aparține almăjenilor!). Astfel apare actuala șosea națională 57B, ca urmare a construirii drumului pe *cheile Prigorului*, respectiv, *cheile Minișului* - între Bozovici și Ștaier. Dar să dăm Cezarului ce este al Cezarului; variantele actuale, care include *cheia Globului* (nefinalizată de Carol Robert de Anjou din cauza înfrîngerii suferite la Posada - localizată după unii pe *cheia Globului*), respectiv, drumul de creastă pe la Crivina care ocolește *Ștaierul* (considerat odinioară *Perla turistică* a Banatului) - ce-i drept mai lung cu vreo 5 km, aparțin regimului comunist.

O piatra ciudata

Harta istorică, cu detaliu

Scurt istoric

Din punct de vedere istoric, există descoperiri arheologice încă din neolitic; s-au aflat urme dacice și romane, drumuri romane care treceau prin Almăj și alte vestigii. Din păcate, urmele dacice sunt puțin frecvente deși eu am convingerea că ele există, dar nu sunt cunoscute și studiate.

Primele informații scrise despre zonă apar din perioada cavalerilor ioaniți, amintindu-se de cetatea Almăjului, nelocalizată încă, și apoi de o serie de localități, unele atestate înainte de a fi amintite în Dicționarul istoric al localităților din Transilvania.

Administrația austriacă, pe motive de centralizare, a desființat o serie de localități, obligându-le să coboare în vale ... Aceasta a condus la faptul că în jur de 1820, perimetrul cu localități din Valea Almăjului, era un pătrat cu latura de circa 10 km, cuprins între zona Putna, Prigor, Borloveni vechi și respectiv, Dalboșeț, Moceriș; în

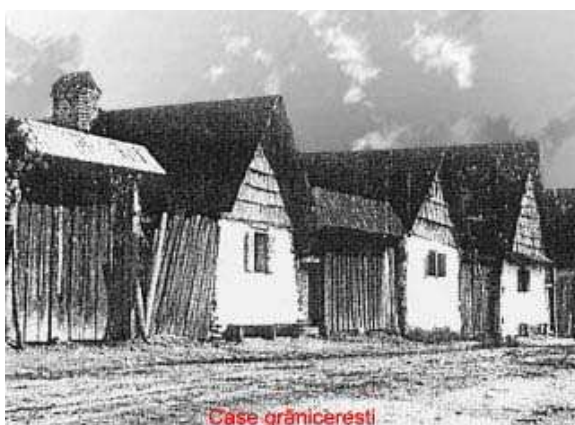
total 13 localități! În anii 1828, 1829 apar și localitățile Borlovenii noi (*Breazova*) și Șopotul Nou (*Buceaua*), astfel încât lungimea locuită a văii devine de circa 30 km.

Cazarma din Bozovici

Almajana - Hotel si restaurant

Case grăniceresti

Casa ofitereasca

Cei circa 100 de ani de războaie dintre austrieci și turci duse și pe teritoriul Almăjului, au condus la instaurarea, nu fără opoziție, a dominației austriece; reacția almăjenilor la propunerea lui Iosif al II-lea de a deveni „cătane” austriece, este redată de martorul și participantul la aceste războaie și la eveniment: *Nicolae Stoica de Hațeg*.

Evident că această opoziție, a stârnit neîncredere în ceea ce privește înrolarea almăjenilor în armata imperială dar, este mai puțin cunoscut faptul că după cucerirea Banatului de către austrieci, s-a pus problema formării unui regiment grăniceresc format din coloniști germani ce trebuiau a fi aduși pe locul a 33 de sate românești (inclusiv din Almăj), care urmau a fi strămutate.

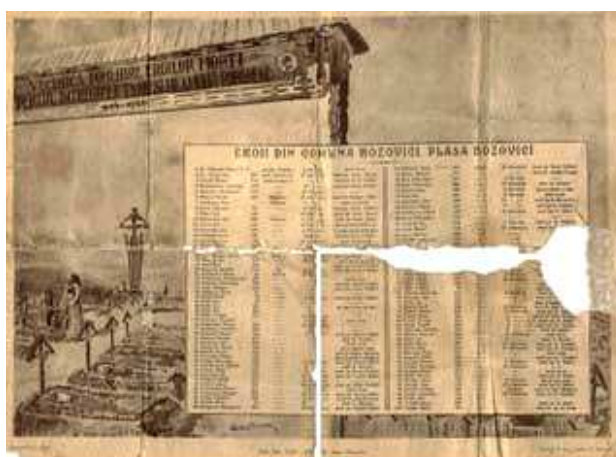
Un consilier imperial, *Anton Koczian*, înaintează din Caransebeș, la 3 septembrie 1768, Consiliului de război de la Viena, un raport în care, printre altele, afirmă despre românii bănățeni din zonă: "Ei sunt dotați cu o inteligență nativă din care cauză ei pot fi, în general, de preferat unei alte națiuni. Cei mai mulți sunt oameni sănătoși și voinici. Viața lor aspră îi face îndemânatici și pot suporta greutățile unui soldat mai ușor decât alte națiuni".

Se pare că acel consilier austriac a avut dreptate, din regimentul celebrelor "cătane negre" care s-au războit cu Napoleon undeva în zona Salzburg – Munchen de unde nu voiau să se retragă, într-o perioadă relativ scurtă, ridicându-se 20 de generali, dar și un mare număr de intelectuali deosebit de valoroși printre care îl putem cita și pe Eftimie Murgu. Poate nu este lipsit de interes faptul că ponderea Almăjului în regimentul grăniceresc era de 15 localități din totalul de 94, iar contribuția zonei este de 6 generali, ajunși în aceste funcții fără pile și intervenții – nu de alta, dar nu aveau de unde (în total,

din fostul raion Bozovici, s-au ridicat 11 generali, dintre care: 2 în armata turcă, 7 în armata austro-ungară și 2 în armata română).

Monumentul eroilor almajeni (1914-1918)

Eroii de la Bozovici (1914-1918)

Deși includerea Almăjului în zona regimentului de graniță nr.13, a fost benefică din multe puncte de vedere, almăjenii au avut de plătit cu multe vieți apartenența la armata imperială. Astfel, numai în primul război mondial, au murit 818 de tineri almăjeni, dintre care 108 erau din Bozovici.

Nici cel de-al doilea război mondial nu ne-a ocolit; în afara jertfelor de pe cele două fronturi, de est și de vest, la Bozovici au avut loc cele mai mari lupte din Banat, soldate cu moartea a peste 200 de ruși, a întregului efectiv al militarilor nemți/austrieci și a 6 militari români. În amintirea tuturor celor care și-au găsit sfârșitul în Almăj, nu de mult, la Bozovici, a fost ridicat un monument.

Cazarma dupa razboi

Victime colaterale

Populație

Deși populația din zonă avea *colibe* răspândite în întreg arealul deoarece una dintre îndeletniciri era *păstoritul* fără transhumanță, faptul că Almăjul s-a aflat sute de ani la granițele a diferitelor imperii, a făcut ca zona să prezinte o anumită nesiguranță, ceea ce a produs, de multe ori, și depopularea zonei. Almăjul a fost de mai multe ori repopulată cu populații aduse din Oltenia (vezi cartierul *Dubaucea* din Bozovici și o localitate cu același nume în Oltenia), sau *Pătașul*, sau aromâni aduși din Albania, populații asimilate astfel încât a permis păstrarea caracteristicilor locale.

O ciudățenie constă în vorbirea diferită în partea de est și de vest a Almăjului, cu *dă*, respectiv cu *ge*, delimitarea făcându-se pe linia Bozovici – Bănia; o legendă spune, că în zonă erau 2 boieri – unul în est, altul în vest (iată explicația), care întâlnindu-se o dată

au hotărât să-i adune pe toți răufăcătorii din zonă într-un sat; aceștia se numeau *pârliți* și de acolo *Pârliță* (denumirea provine din slavă și înseamnă crâng de tei).

Coliba

Pacurar cu oi

Merită a fi menționat și faptul că în Almăj, fiind parte a zonei regimentului de graniță, nu s-a permis stabilirea altor etnii cu excepția administrației austriece (unii asimilați ulteriori ca români – ex. *D'Isele* – *maor* italian adus pentru construcția cazărmii, căsătorit cu o româncă, devine *Dizela - Gizălă*) și respectiv, *țigani* auriferi (băieșii), aduși din Oltenia prin 1800 (în Bozovici aveau două cartiere). Se pare că acestora li s-a impus să nu mai folosească limba rromă, și-au uitat limba, au trecut la portul românesc; bunicul meu îmi spunea că în perioada anilor 1900, mai erau unii țigani care vorbeau o limbă ciudată și aveau bulibașă.

În prezent, cei care se consideră rromi, numiți în zonă „*lăieți*”, s-au stabilit în Almăj după 1870 și provin, în special, din zona *Mudaua* (Moldova Veche) și Oravița (în Bozovici aveau 3 cartiere).

Pemoici

Prin anii 1820 s-a încercat popularea cu cehi (proveniți din Boemia = *pemi*) stabiliți inițial la *Poneasca* (unde mai există încă toponimul *Drumul Pemilor*, care face legătura cu Anina), apoi lângă Bănia, de unde, din cauza unor incidente cu localnicii, s-au deplasat în munții Almăjului unde au format satul *Ravensca*.

Referitor la terminologia folosită, doresc să fac următoarele precizări: despre *rrom*, am auzit prima dată când eram în clasa a 9-a, cu ocazia *răstălmăcirii glumețe* a unuia dintre cronicari că, *noi de la rom ne tragem!* În România, există *nemți* sau germani, *unguri* sau maghiari, cehi sau *pemi* (pemii de pe Semenice erau nemți), *carașoveni* sau croați, *aholi*, *lipoveni* sau ruși respectiv, ucraineni și cred că exemplele pot continua!

De-a lungul vremii, a pătruns noul cu cele bune și cu cele rele; mai nou, a apărut curentul electric și televizorul - a dispărut *zborul* și *junii* ce cântau seara pe *piață*, *banda* și *lăutarii*; au apărut camioanele și autoturismele - iar carele și *coșile* au început să se retragă în cel mai fericit caz, sub vre-o șupă; ne îmbrăcăm cu haine *nemțășci* - iar *căputul*, *laibărul*, *prașcia*, *brâul*, *chimeșa* și *izmenele slobozâce*, *mâncariul*, *poalele*, *șiupagul*, *cotrența*, *targa* sau *opregul*, le mai regăsim doar în unele *cufere*, uitate în tovărășia moliilor ... Câte dintre meseriile cu nume nemțesc, de altfel necesare odinioară traiului de zi cu zi, se mai pot regăsi azi: *maor*, *cișlăr*, *țămorman*, *voacnăr*, *pinter*, *cloanfăr*, *utăr*, *șușter*, *șnaidăr*, *urmoakăr*, *moalăr*, ...

Dacă trenul încă mai este așteptat de unii almăjeni fără nici o șansă de apariție, lipsa acestuia a însemnat o întârziere în alterarea zonei, dar alte elemente ale noului au produs dezastre; spre exemplu, apariția trotuarelor pe *sub părețe*, a betoanelor din oboare în locul *flaștărului*, a scăpat lumea de *imală*, dar a adus igrasia...

Apus de soare ... dar cu raze de lumina

Poate cea mai sensibilă problemă este depopularea actuală a zonei; dacă în 1940, populația Almăjului se apropia de 30.000 de locuitori, azi cred că a coborât sub 15.000.

Nu cred că putem da vina pe școală și pe dorința firească spre evadare și aventură a strănepoților de grăniceri, dorință pe care eu o consider mai curând de autodepășire, în sensul că ești în competiție cu tine însuși și mai puțin cu alții, ci mai curând pe lipsa de perspectivă din contextul ultimilor... mulți, mulți ani.

Școala

Documentele consemnează înființarea, în anul 1777, a Școlii triviale de la Bozovici, școală coordonată de compania grănicerească nr. 2 a regimentului de graniță nr. 13, însă se pare că o școală românească exista anterior acesteia. Detalii asupra funcționării acestor școli se pot găsi în cărțile profesorului Liviu Smeu.

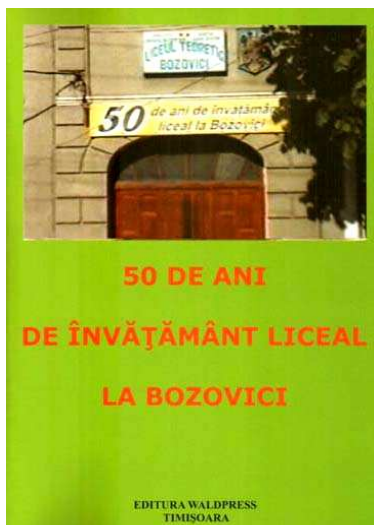

Elev gimnaziu

Merită a fi menționat că prima școală pentru surdo-muți de pe teritoriul Banatului s-a înființat la Bozovici în 1838.

Poate ar trebui amintit și modul în care se asigura frecventarea școlii: duminica, după liturghie, comandantul companiei dădea citire elevilor care au absentat de la școală. Nu copilul absent erau pedepsit, ci tatăl, care primea 25 de vergi pe spinare în văzul întregii comunități!

În perioada interbelică au existat la Bozovici: gimnaziu și Școala de arte și meserii, desființate din cauza lipsei fondurilor.

Despre Liceul din Bozovici

Coperta revistei Almajana

Detalii despre istoria liceului de la Bozovici, al cărui produs mă consider ca mulți alții, se găsesc în lucrarea: *50 de Ani de Învățământ Liceal la Bozovici*.

O mențiune specială pentru revista editată la Liceul din Bozovici, *Almajana*, sub conducerea distinsului profesor Iosif Băcilă.

Personalități

Parafrazând cronicarul, sunt de părere, că se poate spune: “și în Almăj se nasc oameni”, iar unii dintre cei care au fost, pe baza meritelor și faptelor lor, merită a fi rememorați de către toți cei care sunt doritori de cunoaștere.

Începând cu perioada evului mediu pot fi amintiți banii sau vicebanii Banatului de Severin, cei proveniți din familia *Gârliștenilor* sau *Lazăr de Bohowitz*; în aceeași perioadă se pare că a existat un oarecare *Iosif Bâta*, cavaler de Mocherus, cavaler răătăcitor prin Europa, participând la războaiele husite și unul dintre organizatorii răscoalei de la Bobâlna.

Ca oameni de arme pot fi amintiți unii dintre căpitaniii lui Matei Basarab – *Uță de Jidovini* (se știe că voievodul a câștigat tronul cu ajutorul mercenarilor aduși din Banatul de Severin), generalii din armata turcă (*pașa Regep*, prieten comercial apropiat a lui Tudor Vladimirescu și fratele său *aga Ciosa* – singurii turci zugăviți ca și ctitori într-o biserică ortodoxă, cea dispărută de la Tufări). Se pare că unul dintre colaboratorii celor de mai sus a fost *Dobromir Hornea*, hoț din Bozovici, care se ocupa cu comerțul cu boii furați. A fost prins și condamnat la moarte într-un *strez* (?!). A fost introdus în butoi, în care au fost bătute în prealabil *băschii* lungi, s-a pus capacul și i s-a dat drumul să se rostogolească de pe un deal. El s-a fixat cu picioarele între bășchiile dintr-un capăt, s-a prins cu mâinile de bășchiile din celălalt capăt, iar la mijloc avea "*prașcia*", așa că atunci când s-a oprit butoiul, era teafăr și nevătămat. I s-a făcut și un cântec:

„*Dobromire, om frumos,*

Ai lăsat jugul de-car jos!”

Era o referire subtilă a faptului că a furat boii, prin urmare, nu mai puteau fi înjuțați și deci, jugul rămânea pe pământ!

Poate este interesant faptul că deși călătorul turc Celibi amintește de haiducii din Almăj care jefuiau corăbiile turcești de pe Dunăre, informații referitoare la hoți sunt relativ puține, nu s-au prea păstrat în memoria colectivă, cele mai multe provenind de la Nicolae Stoica de Hațeg, sau cele romanțate, referitoare la ceata lui *Adam Neamțu*.

Eftimie Murgu ... in parc

Educația grănicerească primită în școală, dar și impusă de comunitate, a condus și la îmbrățișarea carierei militare, Almăjul *producând generali*¹ și ofițeri superiori în armata austro-ungară sau mai recent, română.

Referitor la personalitățile civile provenite din Almăj, cred că ceva mai mediatizați au fost Eftimie Murgu și preotul Ioan Sârbu, însă alții, precum episcopul de Caransebeș, Traian Badescu, preotul Coriolan Buracu și mulți alți almăjeni, care la vremea lor au fost nume reprezentative, acum sunt dați uitării și aproape necunoscuți, în special în zonă. Permiteți-mi ca în continuare să punctez câteva nume:

- **Eftimie Murgu** s-a născut la Rudăria în anul 1805 și a decedat la Budapesta în anul 1870. În perioada postbelică, osemintele lui au fost aduse la Lugoj. A fost

¹ Doda, Trajan (15.7.1822 - 16.7.1895), 30.4.1870 (11.5.70) GM, 1.11.1872 pens.

Guran, Alexander (15.5.1824-18.5.1888), 23.4.1873 (1.5.73) GM, 1.5.1878 (1.5.78) FML, 1.11.1879 pens.

Bihoy, Aaron (29.6.1834 - 7.8.1901), 1.4.1892 GM-Char. ad hon. u. pens.

Materinga von Bányá, Daniel (30.7.1850 -22.4.1918), 1.11.1911, (13.11.11) GM, 1.1.1913 pens.

Jovesko, Johann (1851 - 1915), 1909 pens., 26.2.1912 Tit.-GM

Bacsila, Trojan (23.12.1867 - 10.6.1931), 1.8.1917 (2.9.17) GM, 1.1.1919 pens.

dupa> Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität 1816-1918 von Antonio Schmidt-Brentano

jurist și profesor de filosofie, om politic, deputat în parlamentul revoluționar maghiar în timpul Revoluției de la 1848, apoi avocat în Budapesta. După cursurile primare făcute în Almăj, continuă studiile la Caransebeș, apoi facultatea de filosofie din Szeged, pe care o termină în 1827. În 1830 devine absolvent al facultății de drept de la Universitatea din Pesta, pentru ca în 1834 să obțină titlul de doctor al Universității din Pesta, specialitatea - drept universal. Eftimie Murgu a fost unul dintre cei mai mari clarvăzători revoluționari democrați, una dintre marile personalități pașoptiste. În iarna anului 1848, Eftimie Murgu era la a doua detenție. În anul următor revoluției, Eftimie Murgu votează detronarea habsburgilor cât și noua lege a naționalităților care cuprindea și obținerea unor drepturi minimale pentru români. Pentru curajul avut la votul împotriva habsburgilor este arestat în 1849 și condamnat la moarte în Arad, pentru "înaltă trădare față de monarhia habsburgică". Pedepsa i se comută la patru ani închisoare pe care-i va executa în închisoarea din Iosefstadt din Boemia.

Episcop T. Bădescu

- Episcopul dr. **Traian/Iosif Bădescu** s-a născut în 1858 în Șopotul Vechi și a decedat la Caransebeș în anul 1933, fiind înmormântat în comuna Eșelnița. Clasele primare le-a urmat la Eșelnița și Orșova, iar cele secundare, la Caransebeș, Lugoj și Seghedin. Urmează dreptul la Budapesta. La îndemnul Episcopului Ioan Popasu s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde și-a dat și doctoratul.

S-a înapoiat la Caransebeș unde a îndeplinit mai multe funcții în cadrul Episcopiei. În anul 1903 a fost ales episcop al Caransebeșului, dar guvernul dualist de la Budapesta nu i-a validat alegerea. În anul 1921 a fost reales episcop funcționând până în 1933 când a trecut la cele veșnice. Activitatea sa din Caransebeș a fost meritorie. În anul 1926 a înființat Fabrica de lumânări, în 1927 a ridicat Institutul Teologic la rangul de Academie Teologică, iar pentru studenți, a construit un cămin. A înființat Muzeul Eparhial și a fost redactorul reviste "Calendarul Românului".

Catedrala Adormirea Maicii Domnului

- **Ion Pășlea** s-a născut în 24 septembrie/8 octombrie 1860, la Bozovici, fiul țaranului Petru Pășlea, care a făcut parte din delegația „Memorandului Românilor din Transilvania”, la Viena, în anul 1892. A studiat la Școala de Arte din Timișoara și studii de Artă la Viena, Austria (1889), ca bursier al generalului Traian Doda. Dus în Bucovina de către Mitropolitul dr. Silvestru Morariu, a realizat lucrări de sculptură, la mai multe biserici, cea mai reprezentativă fiind catedrala ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului”.

Biserica are formă de cruce (plan treflat), cu o temelie puternică, construită din cărămidă și se termină cu o turlă în vârful căreia se află Sfânta Cruce la înălțimea de 38 m; aici a executat iconostasul din lemn de tei. Ca profesor de sculptură și director al școlii de arte din Câmpulung-Bucovina, artist de seamă, distins cu medalii și diplome la diferite expoziții, a militat alături de Ion Ștefureac pentru înființarea, la Câmpulung Moldovenesc, a unui „Muzeu românesc pentru Bucovina”, actualmente, „Muzeul lemnului”, unic în țară.

Muzeul, inaugurat în 1936, este situat în zona centrală a Câmpulungului Moldovenesc și reprezintă o adevărată capodoperă a culturii românești din secolele XVIII - XIX.

A decedat în anul 1952 la Câmpulung Moldovenesc.

Crucea preot dr. I. Sirbu

-Preotul dr. **Ion Sârbu** s-a născut în anul 1865 la Rudăria. A făcut studii secundare la Caransebeș, Debrețin, Bratislava și Brașov, superioare (Istorie și Filosofie), la Universitățile din Jena și Viena (1886- 1890); doctoratul îl susține la Viena în 1899, cu o teză despre politica externă a lui Matei Basarab. A făcut și studii de teologie la Facultățile din Jena, Viena, Cernăuți, cu examene de diferență și absolvire la Institutul teologic din Arad (1909). Este unul dintre fondatorii și conducătorii Ligii bănățene din 1919, care avea ca scop informarea opiniei publice despre drepturile românești asupra Banatului. A făcut parte din delegația românilor bănățeni trimisă la Paris pentru a prezenta un memoriu Conferinței de Pace din 1918. Specialist de mare erudiție în istoria medievală, a publicat două monografii de referință despre Matei Basarab și despre Mihai Viteazu, remarcate în literatura de specialitate românească și străină. În perioada

neutralității României din primul război mondial, este acționat în justiție, condamnat la un an închisoare și la o amendă de 3000 coroane.

A decedat în comuna natală în anul 1922.

Despre ... Rostul omenirii

- **Emil Mihai Brancovici** s-a născut la Bozovici în anul 1865. De profesie inginer chimist, absolvent al Facultății de științe din Nancy, a avut preocupări legate de studiul comerțului, în special, cu cereale. La înființarea Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, în anul 1913, Emil Brancovici devine profesor definitiv la catedra de Comerțul cerealelor și al derivatelor. După inaugurarea Palatului Academiei Comerciale (în 1926) – astăzi clădirea Ion N. Angelescu (rectorul din perioada 1924-1929), prima prelegere ce a fost ținută în amfiteatrul I, a fost cea a prof. Emil Brancovici, "*Tehnica comercială a mărfurilor și uzanțele comerciale în decursul veacurilor*".

Profesorul Emil Brancovici de la Academia Comercială a fost deputat (1926) și senator (1931), din partea P.N.L. A fost arestat în 1951 și închis la închisoarea din Sighet.

A fost președintele "Reuniunii bănățene" începând din anul 1926, o societate cu sediul central în capitală, care includea și "Asociația Culturală din Banat", cu sediul în Timișoara.

În perioada anilor 1930, împreună cu preotul Novacovici din Gârbovăț a avut concesiuni definitive pe teritoriul comunelor Gârbovăț și Șopotu Vechi pentru zăcămintele de huilă; deoarece acestea se găseau într-o cantitate mai redusă, exploatarea nu s-a dovedit rentabilă.

A redactat o serie de studii care au fost publicate în diferite reviste de specialitate românești și străine referitoare la comerțul cu cereale, printre care, „Clasificarea cerealelor”, lucrare ce a apărut în 5 limbi. În 1942, E.M.Brancovici publică lucrarea „Rostul omenirii - părerile omului de pe stradă”, la Tipografia Cartea Romaneasca.

Moare, la București, în anul 1957.

- **Ilie Ruva** s-a născut la Bozovici în anul 1866.

După terminarea gimnaziului la Oravița, se întoarce la Bozovici unde lucrează în domeniul bancar. Pasionat de muzică, înființează la Bozovici în anul 1898 un cor mixt, transformat ulterior în cor bărbătesc pe 4 voci, pe care la condus peste 50 de ani, până în anul 1945. A participat activ la realizarea Casei naționale, unde a existat și un Muzeu al Almăjului cu exponate extrem de valoroase, din păcate dispărute după al doilea război mondial.

Încă de la înființare, și este meritul lui Ilie Ruva, corul s-a dovedit deosebit de valoros, fiind apreciat de toți cei care l-au ascultat. Astfel, corul a participat la un concurs în anul 1906 la București unde a obținut medalia de aur. Iată 2 extrase din revista Transilvania din 1907, cu referiri la evenimentul din 1906:

Diploma de onoare cu medalie de aur:

1. Reuniunii române de cântări din Lugos, Banat, Lugos.
2. Reuniunii române de cântări și muzică, Banat, Reșița-Montană.
3. Reuniunii române de cântări și muzica, Banat, Bogșa.
4. Reuniunii române de cântări, Banat, Bozovici.
5. Reuniunii române de cântări, Banat, Dalboșeș.

Medalie de aur cu diplomă specială. Expozanți:

1. I. Vidu, Banat, Lugos.
2. Iosif Velecanu, Banat, Reșița-Montană.
3. Ioachim Prian, Banat, Bogșa.
4. Ilie Imbrescu, preot, Banat, Bozovici.
5. Ilie Ruva, Banat, Dalboșeș.

Corul a mai fost decorat și cu Ordinul cultural în anul 1924.

Ilie Ruva a murit în anul 1969 și este înmormântat la Bozovici, localitatea de care nu s-a despărțit niciodată.

- **Gheorghe Nedici** s-a născut în anul 1877, la

Gh. Nedici

Lăpușnicu Mare ca fiu al preotului din localitate. Școlile urmate în Banat și Austro-Ungaria, i-au permis cunoașterea limbilor germană și maghiară, dar studierea literaturii de specialitate l-a determinat să învețe și italiana, franceza și engleza.

Este unul dintre cei mai cunoscuți specialiști români în domeniul cinegetic și în istoria legislației cinegetice și silvice. Absolvent de științe juridice, Gheorghe Nedici s-a afirmat ca reformator al domeniului cinegetic romanesc, atât din punct de vedere legislativ și organizatoric, cât și al învățământului în domeniul silvic.

Imediat după Marea Unire, pe baza unui vast studiu al legislației din cele mai importante țări europene, participă la elaborarea „Legii pentru Protecția Vânatului și reglementarea Vânătoarei”, promulgată în 1921. Această lege a fost folosită

ca bază și sursă de inspirație pentru modernizarea legislației de vânătoare din majoritatea țărilor din Europa, cum ar fi legea de vânătoare a Germaniei din 1934, dar și din alte țări.

În anul 1923 este numit ca profesor titular definitiv la Catedra de drept și legislație silvică și de protecția pescuitului și vânatului, la Școala Politehnică din București.

Gheorghe Nedici s-a ocupat de procesul de creștere sistematică a fazanului în România. A organizat primul muzeu de vânătoare în anul 1932. Este autor al unor lucrări și cărți de specialitate dintre care cităm: „Creșterea artificială a fazanului pe baza naturală” (în germ.), apărută în 1932 în Germania și tradusă în mai multe limbi (croată - 1933, cehă - 1933 și italiană - 1939), „Clipe de vrajă”, apărută în 1935, o carte cu amintiri de vânătoare, „Vânătoare în România”(în germ.), apărută în 1936 și reeditată în Germania în anul 2006, „Istoria a vânătoarei și a dreptului de vânătoare” apărută în 1940.

Gheorghe Nedici a fost consilier la Înalta Curte de Casație din București și membru al Academiei de științe din 1937. Moare în anul 1941 în București.

- **Iosif Coriolan Buracu** s-a născut la 15 mai 1888 în comuna Prigor, fiind

Preot C. Buracu

descendent al unei vechi familii de grăniceri și preoți din Almăj. A urmat școala primară la Budapesta și la Viena, liceul la Blaj, iar în anul 1911, a absolvit Institutul Teologic din Caransebeș, fiind hirotonit ca preot în anul următor. A fost de-a lungul timpului: preot, ofițer superior, om de cultură, deputat și un înflăcărat luptător pentru Unire.

Coriolan Buracu a fost arestat de organele de securitate din Oravița la data de 14 octombrie 1948, de la locuința părintească din Prigor. A fost închis la închisoarea din Timișoara, condamnat la un an de închisoare corecțională, fiind eliberat un an mai târziu, tot în ajunul praznicului de Sfânta Paraschieva. Este arestat din nou în anul 1952 de către securitatea din București, încarcerat și trimis la canalul Dunare - Marea Neagră, iar apoi în colonia Peninsula Valea Iagăr. Este

eliberat în aprilie 1953.

A decedat în București la 11 februarie 1964.

Iancu Conciatu

- **Iancu Conciatu** s-a născut la 1 Iunie 1889 în comuna Bozovici. A fost absolvent al școlii superioare comerciale română din Brașov. După terminarea liceului, trece în regat și se înrolează în armata română, din 1916. A colaborat la revistele „Poporul Român” și „Lupta” din Budapesta și a condus revista „Nădejdea” în 1921.

După Unirea cea mare a fost comisar al guvernului României pe lângă Camera de Comerț și Industrie din Timișoara, a fost deputat PNL, deputat sinodal și secretar general al Camerei de Comerț Timișoara, în 1933.

În perioada anilor 1919-1943 a fost proprietar și director al cotidianului timișorean „Curierul Banatului”, iar între 1938-1941, a fost președinte al sindicatului ziariștilor profesioniști din Banat. Dintre lucrările publicate de Iancu Conciatu, menționăm: „Rostul Comunității de Avere”, tipografia Diecezană, Caransebeș, 1919, „Timișoara”, tipografia Huniade, Timișoara, 1919, „Reorganizarea Comunității de Avere”,

tipografia Moravetz, Timișoara, 1920, „Reșița”, editura Cartea Românească, București,

1921, „Probleme economice bănățene”, editura Curierul Banatului, Timișoara, 1940, „Calendarul Banatului”, tipografia Banatului, 1943. În anul 1910, a publicat, în editura „Ciurcu” Brașov: „Libertatea economică în producțiune”.

N. Gherman

- **Eftimie Gherman** (1894 – 1980), a fost fiul unei familii sărace din comuna Lăpușnicu Mare. A fost nevoit să abandoneze școala după numai șase clase și să muncească pentru a-și întreține familia. De tânăr s-a înrolat în mișcarea socialistă și a fost condamnat la moarte în timpul primului război mondial.

A ajuns deputat social-democrat în Parlamentul României, unde a activat între 1920 și 1938. A inițiat și sprijinit construcția Casei de cultură din Lăpușnicul Mare, una dintre cele mai moderne construcții de acest tip pentru acea vreme. În 1947, pentru a nu fi arestat, a fost nevoit să fugă în Franța, unde s-a alăturat Internaționalei Socialiste. A început să editeze „România muncitoare”, avându-i ca principali colaboratori pe Grigore Gafencu și Virgil Ierunca și a colaborat la radio BBC și Romania Liberă.

În 1977, s-a repatriat și a murit în comuna natală.

Varful Gosna

- **Ion Luca-Bănățeanu** s-a născut în anul 1894, în Bozovici, într-o familie de lăutari și a fost unul dintre cei mai renumiți interpreți instrumentiști (vioară), de muzică populară din Banat. Inițierea în tainele muzicii populare bănățene a dobândit-o de la tatăl său, lăutarul Simu Luca din Bozovici, unde a urmat și școala primară, apoi gimnaziul la Caransebeș. A urmat cursurile facultății de drept la Universitatea din București.

Între anii 1928 și 1950 a fost șef de orchestră la București, iar între 1950 - 1958 a condus Orchestra de muzică populară a Radioteleviziunii române, în calitate de dirijor și prim solist. În anul 1963 i s-a conferit titlul de Artist emerit al poporului. Printre cele mai cunoscute doine și cântece almăjene, menționăm: „Patru boi cu lanțu-n coarne”, „Doina lui Bârcă”, „Ardeleana de la Gladna”, „De doi al Rudărenilor”, „Balada Gosnei”, „Gherghină, Gherghină”, „Doiul lui Târziu”.

A murit în anul 1963 și a fost înmormântat, la cererea lui, în cimitirul ortodox din Bozovici, alături de tatăl și fratele său, vestiți lăutari ai Almăjului.

A. Golopentia

- **Anton Golopentia** s-a născut în anul 1909, în satul Prigor. Absolvent al liceului Diaconovici Loga din Timișoara în 1927, al Universității din București, unde își ia licența în Drept (1930) și Filozofie (1933), obține bursele Rockefeller și Humboldt care i-au permis elaborarea tezei de doctorat, susținută în 1936 la Universitatea din Leipzig, în domeniul geopoliticii.

A fost director la Institutul Social Român, redactor al revistei Sociologie Românească, inspector general la Institutul Central de Statistică, director al Oficiului de Studii și Publicații al Institutului Central de Statistică, redactor al revistei Comunicări Statistice și membru al redacției revistei Geopolitica și Geoistoria; în august 1940, a fost la Viena

pentru Arbitrajul de știrbire a integrității României cu materialul recensământului din 1930, iar în 1946 se află în calitate de expert statistic al delegației române la conferința de pace de la Paris. Între anii 1947-1948, a fost director al Institutului Central de Statistică.

S-a numărat, de asemenea, printre colaboratorii apropiați al lui Dimitrie Gusti și H.H. Stahl. A fost sfătuitor și a urmărit îndeaproape activitatea Institutului Banat-Crișana.

La 16 ianuarie 1950, a fost arestat în scopul de a fi folosit ca martor în procesul Pătrășcanu; după optsprezece luni de închisoare, nejudecat, moare la 9 septembrie, la vârsta de numai 42 de ani.

Pe unde au fost cararile?

- **Grigorie Popiți** s-a născut la 13 martie 1900 în comuna Pătaș. Este absolvent al Institutului Pedagogic ortodox român din Caransebeș și al Școlii de ofițeri și devine căpitan în Reg. 5 Vânători, de unde a fost detașat în M.A.N.

În anul 1947 (până la pensionarea din 1957), Grigorie Popiți este numit director al Arhivelor Statului din Timișoara. Prin numirea lui în funcția de director, începe să se contureze efectiv existența și activitatea Arhivelor Statului în Timișoara. Ca obiectiv pe termen lung, în conformitate cu legea arhivelor, noua direcție își propunea să preia toate arhivele mai vechi de 30 ani, provenite de la instituțiile de stat, județene și comunale din fostele județe Timiș-Torontal, Caraș și Severin.

A fost vicepreședinte al Asociației Scriitorilor Români din Banat. A colaborat la: Flacăra, Universul Literar, Viața Literară, România militară, Cronica ilustrată, Românul, Banatul, Luceafărul, Fruncea, Suflet nou, Vestul etc. Dintre lucrările publicate, menționăm: „Glasul Sufletului și al Trupului”, „Cântec din fluier”, versuri, ed. Libr. Cartea Românească, Timișoara, 1935, „Românitatea graniței militare bănățene”, extras din Revista România Militară, București, 1935, „Pe cărările tinereții”, ed. Facla, „Date și documente bănățene”, Timișoara, 1939.

Banca Timisoarei

- **Ion Veverca** s-a născut la Dalboșeț în anul 1912. Urmează liceul la Caransebeș și la Orșova și Academia comercială din București, unde obține și titlul de doctor în economia politică. Efectuează studii de specializare la Köln, Germania.

A fost asistent la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București și a fost referent la Consiliul Superior Economic, precum și administrator delegat la Creditul Industrial.

În perioada anilor 1940 a fost numit director general al *Băncii Timișoarei*. A avut colaborări la Enciclopedia României, precum și la ziare și reviste ca, Excelsior, Cuvântul, Rânduiala etc.

A publicat lucrările: „Nicolae Șuțu, viața, activitatea și opera, întâiul economist ideolog din România, 1798-1871”, Editura Asoc. generale a economiștilor din România, tipografia Bucovina - Torouțiu București, 1936, „Ion Ghica, scrieri economice”, ediție îngrijită și comentată de Ion Veverca cu un studiu introductiv de Prof. Virgil Slăvescu, Editura Asoc. generale a economiștilor din România, vol. I, București, 1937, „Ion Ghica, convorbiri”, idem. vol 11, București, 1937, „Ion Ghica, studii și contribuții”, cu anexe de mărturie scrise despre om, scriitor și economist, Editura Asoc. generale a economiștilor din România, București, 1937, „Statul major economic, necesitatea, rolul și organizarea sa, pregătirea și conducerea economiei de război”, Bibl. Economică, București, 1940, „Naționalism economic”, editura Cartea Românească, București, 1941.

Facultatea de silvicultura

silvice”, (împreună cu Păcurar, Victor-Dan), Brasov, Lux Libris, 2004, „Curs de hidrologie si hidrogeologie”, (împreună cu Păcurar, Victor-Dan), Brasov: Universitatea "Transilvania", 1998, „Tipuri de culturi forestiere pentru impadurirea terenurilor erodate din subzona molidului si subalpin”, (împreună cu Traci Constantin), Bucuresti, 1979.

Moare la Braşov în anul 2005.

- **Iosif Ciortuz** s-a născut în anul 1928 în comuna Gârbovăţ. De profesie inginer silvic a fost un renumit profesor universitar al *Facultăţii de Silvicultura* a Universităţii „Transilvania” din Brasov. A fost considerat unul dintre cei mai mari specialişti în domeniul silviculturii din ţara noastră, în special în problemele de ameliorare a calităţii pădurilor şi a terenurilor. Dintre lucrările reprezentative, pot fi citate: „Amelioratii silvice”, Bucuresti, Editura Didactica si Pedagogica, 1981, „Amelioratii silvice”, (împreună cu Păcurar, Victor-Dan), Brasov, Lux Libris, 2004, „Curs de hidrologie si hidrogeologie”, (împreună cu Păcurar, Victor-Dan), Brasov: Universitatea "Transilvania", 1998, „Tipuri de culturi forestiere pentru impadurirea terenurilor erodate din subzona molidului si subalpin”, (împreună cu Traci Constantin), Bucuresti, 1979.

D. Bihoi

- **Diogene Bihoi**, originar din Lăpuşnicu Mare, este născut în anul 1946. A absolvit Liceul Loga în anul 1963 şi Facultatea de Filologie a Universităţii de Vest din Timisoara, în 1968.

În perioada 1989-1992 a lucrat ca regizor la Teatrul German de Stat din Timisoara, unde a montat o serie de piese, precum: Cuvântări nerostite ale unor femei nestăpânite, de Christine Brückner, Două surori, de Hans Kehrner, Sufleurul fricii, de Matei Visniec, Ruzante, de Armin Stolper, Casa cu patru fete, de Ion Atlas.

Între anii 2000-2001 a condus catedra de teatru a Colegiului National de Artă "Ion Vidu" din Timisoara.

Diogene V. Bihoi a înfiinţat Teatrul Studentesc Thespis la Casa de Cultură a Studenţilor din Timişoara, unde s-au montat nenumarate piese şi s-au format o serie de studenţi în arta teatrului. Cu trupa de teatru studentesc "Thespis" a participat la festivaluri în ţară si străinătate şi a obţinut numeroase premii. În calitate de regizor, a preluat direcţia de scenă a numeroase spectacole, dintre care pot fi citate: Katharsis, de Matei Visniec (1993), Luna vine pe fereastră - pe texte din cotidianul "Evenimentul zilei" (1994), Patria animalelor, de Florentin Smarandache (1995), O noapte pierdută, pe texte de Ion Luca Caragiale, Libertate la Bremen, de Rainer Werner Fassbinder.

A decedat în anul 2001, la Timişoara.

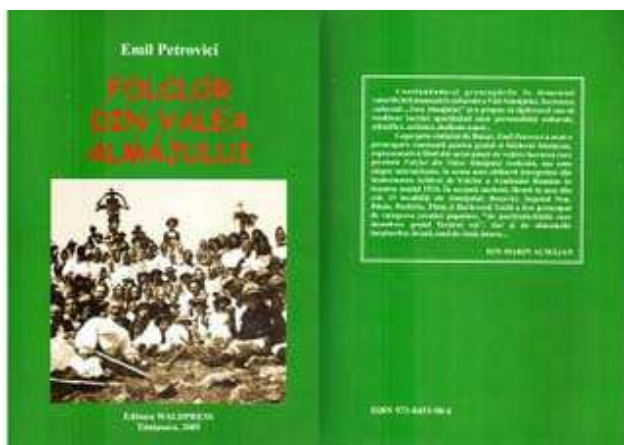
O datorie a noastră este, şi nu în ultimul rând, să-i scoatem din uitare şi pe cei care, cu mai multă sau mai puţină ştiinţă de carte, au reuşit să facă lucruri deosebite în Ţara Almăjului şi mă refer aici la acei învăţători, preoţi, dar şi ţărani, care au avut harul de a lăsa mai mult decât o vagă amintire, o umbră, în urma lor şi care, prin tot ceea ce au făcut, merită respectul nostru.

Lucian Blaga spunea că “umbra seamănă mai mult cu întunericul, dar să nu uităm că ea provine din lumină”. În spiritul luminii, să-i scoatem din umbră pe toţi cei despre care se poate spune cu evlavie şi respect “era de undeva, dintr-un sat din Almăj” şi merită întreaga noastră admiraţie.

Tradiții și frumuseți

În ceea ce privește folclorul, ce aș putea spune eu decât să fac trimitere la cartea

Coperta volumului *Folclor ...*

lui Emil Petrovici, "*Folclor din Valea Almăjului*". Aș sublinia totuși, din conținutul acestei lucrări, frumusețea decântecelelor și a bocetelor, precum și credința în *vâlve*, noțiune pe care o știam din copilărie; vara, când admiram cerul în clipele de liniște, mi s-a spus că norișorii de pe cer sunt oameni transformați în *vâlve* care merg să se războiască cu alte *vâlve*. După luptă, învingătorii reveneau pe pământ ca oameni și își continuau traiul. Nu v-ar fi plăcut să fiți *vâlve*, evident învingătoare?

Cum se poartă caciula?

Almăjul este "Țara", în care copiilor li se mai spune că umblă *tărălenga* – *tera longa*, unde mai sunt și *tolomași* -Telemach, dar unde se mai poartă caciula în stilul dacic, zugrăvit pe columna lui Traian. Îmi amintesc că, eram elev în clasa a IV-a la o serbare și pe drum m-am întâlnit cu un vecin care m-a întrebat: "Tu ești *paore* de la *pustă*?" Mirat că nu mă recunoaște, i-am spus un „nu” categoric, dar totuși cerând și o lămurire a confuziei. Răspunsul a fost că „numai paorii poartă caciula cu cuib (pentru ciori), pe când noi, almăjenii, o purtăm pe o parte/inclinată”!

Câteva credințe mai deosebite

despre plante și animale:

- dacă te întâlnești cu o *nevăstuică*, invit-o la tine acasă ca să te scape de *hârți* și de *soboli*,

- dacă-i bagi în sân unei fete (când e mică), o *șolomândră*, când va fi mare, va fi *vrednică* (harnică),

Animale si plante

- cu *cicoarea* (călugărița), se pot face vrăji de dragoste,

- apariția unui *panjăn* care își țese pânza în casă, înseamnă că îți vin pețitorii,

- dacă primăvara te freci cu *urechea babei* pe față, tot anul vei fi rumen și sănătos,

-*rodul pământului*, apare primăvara și ne dă indicații asupra producție de *cucuruz*, struguri, grâu și... evident, prune prin lungimea *trăgulei*!

- în funcție de mărimea florceleii negre

din mijlocul *florii rușinii*, îți dai seama dacă lumea mai are sau nu rușine.

Procesiunea

Măimuși

Moartea

Un obicei care se mai păstrează la Rudăria și Bănia este *ziua cornilor*, luni la *zăpostât*, la începutul postului sfințelor Paște; cu această ocazie, bărbații se maschează cu

lioarfe (din pânză) și participă la o procesiune pentru a îngropa moartea (adică iarna), după care se organizează o mare horă în centrul satului. În această zi se poate spune orice despre oricine, ceea ce nu o dată a condus și la unele supărări...

Hora maimucilor

În perioada anilor 1900 în Almăj se înființează coruri și fanfare care, încă de la înființare, au participat la activitatea culturală din Banat și din țară, beneficiind de aprecierea celor care i-au jurizat; de exemplu, corul din Bozovici, înființat în anul 1898, a participat la o

serie de manifestări din România încă înainte de primul război mondial.

Banda romaneasca

Banda țiganeasca

Exista o tradiție în ceea ce privește fanfarele; de exemplu, la Bozovici erau două fanfare: *banda* românească, formată în majoritate din cei care și-au făcut armata la fanfara militară și cântau de plăcere la "*casina*" din centrul parcului și *banda* țigănească care era baza pentru *jocul* (hora) de duminică; trebuie menționată și celebră fanfară din Lăpușnicu Mare, cunoscută și în străinătate și, din fericire, tradiția continuă prin tinerele fanfare din localitățile Bănia și Borloveni Vechi.

O moara de la Rudaria

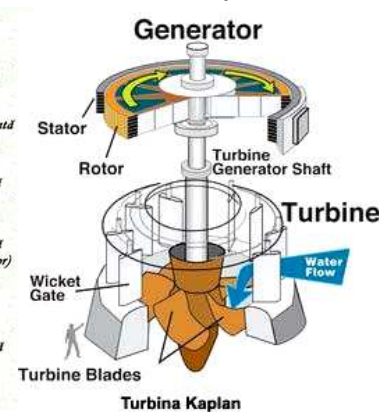
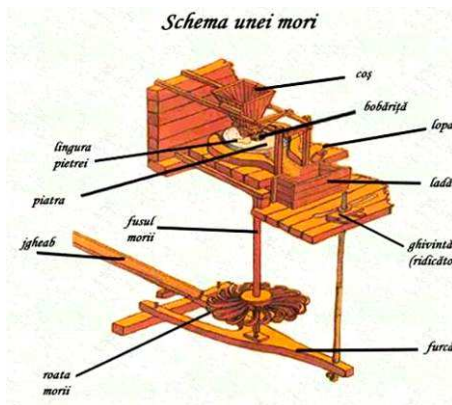

Interiorul morii

Roata morii

În ceea ce privește partea tehnică, nu se poate să nu amintesc morile cu axul vertical, dezvoltate din necesitatea de valorificare și folosire a unor debite mici de apă,

dar cu cădere mare, cunoscute de secole și perfecționate pe bază empirică, devenind adevărate capodopere ale tehnicii țărănești. Varianta modernă a acestora este turbina inventată de inginerul austriac Kaplan, în 1913. Merită a fi admirată tehnologia de

realizare a acestora la *Rezervația Mulinologică* de la Rudăria.

Ca frumuseți naturale, se poate spune că *totul* în Almăj este frumos, dar unele locuri au fost evidențiate și de către alții, așa că încerc doar să vi le reamintesc.

Poneasca de odinioara

Poneasca acum

O veche stațiune din Banatul montan o reprezintă *Poneasca*; cred că imaginile din perioada anilor 1900 sunt grăitoare. Stațiunea a trecut pe la mai mulți proprietari, ultimul, dinainte de naționalizare și transformare în tabără școlară cu o capacitate de 600 de locuri, fiind Eftimie Gherman. În prezent, stațiunea are viitorul 'asigurat' prin acoperirea ei de către viitorul lac de acumulare construit în aval de stațiune.

În apropiere, chiar la vărsarea pârâului Poneasca în Miniș, se află *Coama Leului*.

Coama Leului, azi si ieri

Intre Bigar si Bertul Ponescai

Unul dintre profesorii mei, David Blidariu, fost șef al departamentului cultelor din Balcani și profesor în Grecia, spunea că acolo există un loc asemănător care atrage anual mii de turiști, dar mult inferior ca frumusețe. Din păcate, acest loc nu este cunoscut și nici nu s-au făcut amenajarea și retușările necesare, împădurirea începând să scadă asemănarea cu coama leului.

Această zonă a generat în anul 1910, potopul din Țara Almăjului; în timpul unei ruperi de nori în zona cheilor Minișului, apele de pe versanți au adus atâtea lemne

încât în amonte de Bigăr s-a realizat un dig de vreo 30 m înălțime. Se zice că în colibele de la Bertul Ponescâi, apa a ajuns până în pod.

Podul de lemn, înainte și după potop

Sub presiunea apei acumulate la gura Poneschei, digul a cedat și a produs o viitură puternică care a măturat toate colibele și morile din aval, a rupt podul de lemn de la Bozovici și practic, a distrus complet localitatea Bușeua/Șopotul nou, situată pe malul Nergăniului, viitură soldată cu sute de morți.

O situație complet antagonică este semnalată de preotul Vasile Popovici în *Monografia Pătașului*, care afirmă că în perioada anilor 1820, a fost o secetă așa de mare, încât și Nergăniul a secat și au mai rămas numai câteva ochiuri de apă unde puteau merge cu vitele la adăpat.

Cobărând pe cheile Minișului, o locație extrem de cunoscută este cascada *Bigăr* de la paralela 45 (deși pe aceeași paralelă mai sunt încă 3 bigăre: cele de la *Gosna*, de la poiana *Opreșcilor* și de la poiana *Șijmarului*). La Bigărul de la *bertul Poneschii*, din

Bigar, ieri, azi si ... sloieti

păcate, o parte din apă a fost preluată pentru alimentarea *Păstrăvăriei* din aval, scăzând astfel monumentalitatea căderii. În iarna trecută, cel puțin trei cotidiane din țară au fost entuziasmate de *Palatul de cleștar* situat în imediata vecinătate a Bigărului, format din *sloieții* care atârnavă pe peretele de stâncă. În general, zonele carstice sunt mai spectaculoase din cauza variației și a imaginilor cu caracter mai sălbatec; în Almăj se găsește o bună parte din munții carstici ai Aninei, zonă caracterizată prin *găuri/peșteri* și *vârcane*, stânci abrupte și chei.

Dacă Almăjul este cunoscut în primul rând prin sălbăticia celor mai lungi chei din țară, *cheile Nergăniului*, nu lipsite de frumusețe sunt *cheile Minișului*, traversate de drumul național, însă eu v-aș recomanda și valea *Scocului*, valea *Mocerisului* sau valea *Ducinului*!

Lacul Dracului

Valea Mocerisului la obarsie

Și altfel despre Almăj...

Coperta cartii prof. L. Smeu

Deoarece reprezentăm o zonă izolată, dar și distinctă în cadrul Banatului, un aspect pozitiv îl reprezintă *solidaritatea* almăjană, explicabilă prin obligația de convețuire într-un spațiu bine delimitat, contactele personale permanente, școala comună (liceul). Cu toate acestea, uitarea și necunoașterea, precum și lipsa de tradiții privind consemnarea evenimentelor și a amintirilor din și despre familii și comunitate, sunt caracteristici comune ale almăjenilor. Preocupați mai mult de traiul de zi cu zi, deși este țara în care încă, *horele* și *mesele se dau de pomană* și se varsă un strop de *răchie* pentru cei morți, sintagma folosită fiind „și pentru care nu-i știm, ca să se *bucure*”, istoria pentru o anumită *țacă* sau un anumit *nat* mai de

demult sau care nu a avut urmași direcți în zonă, se pierde. Dar, și noi almăjenii, suntem bănățeni, așa că trăsătura *făloșeniei*, a unei mândrii în sens pozitiv, nu ne lipsește și mulți dintre noi au încercat, într-un fel sau altul, să facă cunoscut Almăjul sau cel puțin să consemneze unele fapte care nu meritau a fi destinate uitării. Dacă ard făcliile, întunericul se risipește și luminăm umbrele!

În prezent, aproape fiecare comună din Almăj are publicată o monografie a localității care completează cele două cărți de istorie despre Almăj ale profesorului Liviu Smeu. Să nu uităm că prima monografie a unei localități din Ardeal și Banat a fost cea scrisă de preotul Vasile Popovici, despre Pătaș în 1910! Pe lângă acestea, există o serie de lucrări adiacente, cu caracter mai larg sau orientate pe o anumită problemă, particulară chiar, cu caracter punctual.

Monografii din Almăj

Cu această ocazie vreau să vă prezint câteva fotografii inedite: cu formația de

Formația de pompieri

Sonda de prospectare

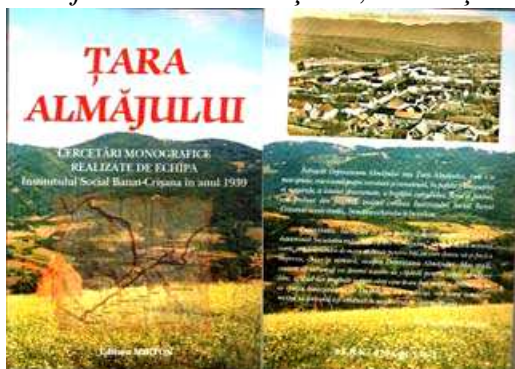
Fabrica de sticlă Dalboșet

Firma - Fabrica de spirt

pompieri înființată la Bozovici prin 1900, o schelă de la Bozovici unde se căutau cărbunii care se exploatează astăzi, o imagine a fabricii de sticlă de la Dalboșeț și o imagine de la *Firmă* (Valea Minișului), unde funcționa o fabrică de spirt și oțet din lemn.

Într-un alt registru aş vrea să amintesc despre Societatea culturală “Țara Almăjului” din Timișoara, care și-a propus promovarea tradițiilor, frumuseților și cunoștințelor despre Almăj. Dintre acțiunile societății aş menționa: organizarea anuală a Balului almăjenilor la zăpostât, participarea la Festivalul anual al Văii Almăjului cu premii pentru costumele populare, dar și ca organizatori ai Simpozionului “Despre Almăj, almăjeni și faptele lor”, acordarea de premii elevilor din satele almăjene și nu în ultimul rând, publicarea unor cărți reprezentative pentru zonă dintre care aş cita “Cercetările monografice realizate de Institutul Banat-Crișana în anul 1939”. Dacă este mult sau

Coperta Cercetarilor monografice

puțin, las pe alții să aprecieze.

Nu în ultimul rând, merită a fi amintiți scriitorii și poeții din zonă, printre care se distinge actualul decan de vârstă al acestora, domnul Ion Marin Almăjan care, așa cum declara chiar domnia sa, are ca mătușă, pe Maria Teresia, care nu este alta decât *mult milostiva și mărita împărăteasă chesaro-crăiască*.

Poate această trăsătură autopersiflantă, de ironie, uneori cu humor ori cu accente din filozofia absurdului, nu ne este străină. Deoarece nu suntem prea departe de crăinenți (*băcui*), fiind chiar buni vecini, vă prezint un citat cules din Craina, de la Petnic, în anul 1915, care la fel de bine putea proveni și din Almăj:

„Când a murit tata, m-am dus la moară să-l botez; am pus boii în car și sacii la jug. Moara n-a fost acasă, era după fragi pe coastă. Am pus biciul înaintea boilor și m-am dus la moară și am adus-o acasă. Când am venit, am găsit un copac mare înaintea boilor cu biciul în vârful lui și m-am suit după bici și am găsit o pasăre care s-a băgat într-o butoarcă; am încercat să bag mâna după ea, dar n-a încăput, așa că m-am băgat eu și n-am mai ieșit de acolo; m-am dus acasă după topor și-am dat cu toporul și-am pierdut toporul în flori. Am dat foc la flori și-a ars toporul și-a rămas numai coada acestuia”.

Totuși, aş considera intervenția mea neterminată dacă nu aş aminti, după părerea mea, că Bănia este zona cea mai prolifică a anecdoticii almăjene; și pentru a vă convinge, dați-mi voie să vă citez dintr-un interviu dat de un bănian, Pavel Șușara – critic de artă și nu numai: “*unchiul meu, dacă lua un ziar și-l ținea invers, de lene ca să nu-l întoarcă, prefera să-l citească așa cum îl luase în mână*”. Leneșului lui Creangă îi era lene să mestece, așa că își continuă drumul, dar leneșul bănienilor este perseverent, iar în final, cred că își realizează scopul cu minimum de efort fizic! Poate așa suntem noi, almăjenii, “*făcuți la lece*”, leneși, dar perseverenți!

Fiind la sfârșit, după epuizarea, cu siguranță – exhaustivă – a tuturor subiectelor pe care mi le-am propus să le dezvolt, vă propun să facem puțină politică! Pentru aceasta, să ne întorcem puțin în timp, în anul electoral 1919 și să vedem ce se scria într-un *zaitung* de atunci, *Drapelul*, care pe atunci nu era roșu. Am extras, pentru dumneavoastră, doar câteva fragmente din articolul principal (apărut în mai multe numere consecutive), inclusiv, din dreptul la replică²!

² Până prin 1900, în Almăj se folosea *mumă* pentru mamă.

Inalntea alegerilor

— Din Almāj. —

În firea mea de istoric, nu pot trece fără pomenire peste trecut. Am avut curajul,

S'ar fi crezut, că nime în granița Severinului, unde avem cinci circumscripții de deputați și doi de senatori, nu va avea obrazul să-mi iese înainte în cercul electoral, care nu putea să fie altul decât ținuta din care sunt, Almājul. Și totuși s'a vărt și acum un suflet tot atât de viclean, ca al stricătorului graniței dela 19.6. E absolventul școlii comerciale din Brașov, de acum vre-o 9—10 a i, fost contabil de bancă prin România, «făuritor al României marie cum își zice, fiindcă Pa apucat războiul în Țară și a trebuit să întro la oaste, o *altează domn Conclata*, care a pus războiul României la cale, de aceea s'a dus în România, așa spune țărănilor în cuvântările sale, — de sigur, că fără el nici Regele, nici miniștrii țării nu știau ce să facă.

În chestie personală.

Deopt respuns la cele publicate de d-l Dr. Ion Sîrbu în coloanele ziarului nostru primăria dela d-l Nicolae Bărsan din Bozovici un lung respuns, pe care însă nu-l putem da în întregime. Reținem din acest respuns numai ceea ce se referă la persoana D-voastră, după cum urmează :

Stimate D-voastră :

Te rog, să binevoiești a da loc în ziarul D-voastră și șirelor acestora, ca reflexiuni la articolul «Inalntea alegerilor» din Almāj apărut la Nr. 104—1919.

Autorul acestui articol își ia omlanța, care alții rar o mai nu și după ce se vaită după cele 6000 de Lei abeltauți pe la alegeri și o deosebită atențiune modestel mele persoane, afirmând neadevăruri despre mine «memerical învățător pens. Nicolae Bărsan, care odată a ars cărțile românești ale bibliotecii în public, numai ca să placă ungarilor».

Fiind aceasta un neadevăr s'frunță nici nu în de dema a revoni asupra lui, ci pentru a se vedea «memerical» mea las să urmeze o scrisoare a d-lui Dr. Ion Sîrbu adresată mie și din care se vede, că a fost timp când tot nu eram atât de «memerical» cum mă vede astăzi. Iată o enistolă :

Cred că sunteți de acord cu mine că nu există nici un fel de asemănare cu realitatea „actuală”.

Când s'a văzut în minoritate a încercat toate mijloacele de siluire. A trântit pe prezidentul păr. Nic. Novacovici și a pus cu sila prezident pe nemerical învățător pens. Nic. Bărsan, care odată a ars cărțile românești ale bibliotecii în public, numai ca să placă ungarilor. Pe mine m'au scos afară oamenii lui, ca interesat, și el însuși m'a atnat cu cuvinte de ocară atât în sală, cât și afară, alături de bolșevicii lui.

Stimate D-voastră :

Primeste. Te rog, sincerile mulțămiri pentru atât de căldurosul și înosita D-voastră felicitare cu ocazia înalntării mele — vremelnic — la postul de administrator protopopesc. Muma a exclamat mai întâi : «ce vede că Ți-a fost profesor», și eu recunosc cu plăcere, că dela D-voastră am învățat mai întâi ca o silul în teorie și mai ales în practică. Am fost eu atât mai simțitor ulina de delicata D-voastră atențiune, cu cât într'o explozie de supărare își făcuseră niens mecuviacion. Sunt fericit, că a trecut și te rog să iorți pentru marea întârziere a acestor șire de mulțămire. Te îmbrățișez, ca pe un fost bun profesor al meu.

Rudăria, 215 Mai 1911.

Dr. Ion Sîrbu, paroh.

Așa-i că e caracteristic. Cel puțin pentru d-l Dr. Ion Sîrbu. AHA.

Nicolae Bărsan, inv. în pens.